

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-31>**Бучковська Я.Г.**

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Самарічева Т.А.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Гуменюк Д.С.

*магістр
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Buchkovskaya Yana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management,
Finance, Banking and Insurance
Khmelnytsky University of Management and Law
named after Leonid Yuzkov*

Samaricheva Tetiana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management,
Finance, Banking and Insurance
Khmelnytsky University of Management and Law
named after Leonid Yuzkov*

Humeniuk Diana

*Master of
Khmelnytsky University of Management and Law
named after Leonid Yuzkov*

ДЕПОЗИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

DEPOSIT PORTFOLIO OF A COMMERCIAL BANK: ANALYSIS AND WAYS OF OPTIMIZATION

АНОТАЦІЯ

Комерційні банки мають приділяти значну увагу ефективності процесу залучення коштів від фізичних та юридичних осіб, створюючи, таким чином, усі умови для збільшення та оптимізації депозитного портфеля та збереження конкурентних позицій на ринку банківських послуг, оскільки депозити виступають вагомим джерелом формування їхніх фінансових ресурсів. Із метою вивчення сучасного стану депозитного портфеля комерційного банку у статті проведено аналіз його складу, структури та загальної динаміки депозитів; досліджено показники ефективності формування та управління депозитним портфелем. На основі розрахунку фінансових коефіцієнтів здійснено оцінку реалізації депозитної політики та виділено напрями оптимізації депозитного портфеля комерційного банку.

Ключові слова: комерційний банк, депозитні операції, депозитний портфель, депозитна діяльність, оптимізація.

АННОТАЦІЯ

Коммерческие банки должны уделять большое внимание эффективности процесса привлечения средств от физических

и юридических лиц, создавая, таким образом, все условия для увеличения и оптимизации депозитного портфеля и сохранения конкурентных позиций на рынке банковских услуг, поскольку депозиты выступают важным источником формирования их финансовых ресурсов. С целью изучения современного состояния депозитного портфеля коммерческого банка в статье проведен анализ его состава, структуры и общей динамики депозитов; исследованы показатели эффективности формирования и управления депозитным портфелем. На основе расчета финансовых коэффициентов осуществлена оценка реализации депозитной политики и выделены направления оптимизации депозитного портфеля коммерческого банка.

Ключевые слова: коммерческий банк, депозитные операции, депозитный портфель, депозитная деятельность, оптимизация.

ANNOTATION

Commercial banks should pay considerable attention to the efficiency of the process of attracting funds from individuals and legal entities, thus creating all the conditions for increasing and

optimizing the deposit portfolio and maintaining competitive positions in the banking market, as deposits are an important source of financial resources. In this direction, it is necessary to study the issue of deposit portfolio management, determine its optimal structure, the peculiarities of the impact of deposit operations on the financial stability of the bank. The question of finding out the basic tools of deposit portfolio management and finding ways to increase its efficiency remains debatable. In order to study the current state of the deposit portfolio of a commercial bank, the article analyzes its composition and structure in terms of individuals and legal entities, examines the annual growth rate of both total deposits and in terms of depositors; the general dynamics of the volume of deposits is investigated and the reasons that caused it are noted; the dynamics of deposits on the basis of the term of use of deposits is considered, the relationship between their individual types and their growth rates are studied. Based on the calculation of the system of coefficients such as the ratio of the deposit base, the ratio of the term deposit base, the ratio of funds of individuals and legal entities and the ratio of the use of deposits, the efficiency of the deposit portfolio formation is investigated. The assessment of the deposit portfolio management was carried out according to the results of the analysis of risk ratios, profitability and quality of the deposit portfolio of a commercial bank. In order to assess the bank's deposit policy, financial ratios were calculated, on the basis of which conclusions were made about its type, degree of reliability and profitability. Based on the results of the analysis, conclusions were made on the orientation of the bank's deposit portfolio management in the short term and the presence of significant risks in the activities of the institution; the directions of optimization of the deposit portfolio and increase of efficiency of deposit activity of a commercial bank are outlined.

Key words: commercial bank, deposit operations, deposit portfolio, deposit activity, optimization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Функціонування економіки України в кризових умовах негативно відображається на важливому елементі цієї системи – банківському секторі. Одним із головних завдань банківських установ є надання послуг із депозитування та зберігання вкладів клієнтів. Саме тому виникає необхідність у пошуку оптимальних умов надання депозитних послуг, які б збільшили попит на даний вид послуг та задовольнили потреби користувачів усіх груп. Депозитний ринок як частина фінансового ринку забезпечує його повноцінну діяльність, оскільки саме від нього залежить процес циркуляції та трансформації фінансових ресурсів між різними економічними суб'єктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Серед наукових досліджень депозитного портфеля слід зазначити роботи М.Д. Алексеєнко, В.В. Матвеева, О.М. Гайдаржийської, В.В. Василенко. Дослідження пошуків шляхів оптимізації депозитного портфеля у своїх роботах здійснили В.С. Білошапка, Є.Ю. Данилюк, О.А. Дмитрієва, Я.В. Колеснік, Н.В. Бараненко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Існуючі підходи до розкриття сутності поняття «аналіз депозитного портфеля» не дають змоги повною мірою описати ті складові

елементи, які, на нашу думку, є обов'язковими під час розгляду даної категорії. Окрім того, у контексті дослідження депозитного портфеля як одного зі складників ресурсної бази комерційних банків важливо оцінити його ефективність, що лише частково висвітлювалося у працях науковців. Отже, дана проблематика є актуальною і потребує більш ґрунтовного підходу в її дослідженні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз структури і динаміки депозитного портфеля комерційного банку та розроблення шляхів оптимізації депозитної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз депозитних операцій банку проводять із метою визначення раціональності формування його ресурсної бази та шляхів оптимізації структури депозитного портфеля за двома критеріями: зниження середньої вартості ресурсів банку та підвищення їх стабільності та надійності банку загалом.

Розглянемо стан депозитного портфеля комерційного банку АТ «Ощадбанк». Банк пропонує своїм клієнтам як строкові депозити (терміном до трьох років із можливістю пролонгації), так і депозити на вимогу (терміном до одного року) у національній та іноземній валютах. Відсоткова ставка за депозитами для юридичних осіб устанавлюється індивідуально залежно від суми вкладу та терміну зберігання коштів на депозитному рахунку. Відсоткова ставка за депозитами для фізичних осіб залежить від виду депозитного вкладу, терміну, валюти та коливається у межах від 11,5% до 16,25% – для вкладів у національній валюті, від 2,0% до 5,0% – для вкладів у доларах, від 1,5% до 3,5% – для вкладів у євро.

У табл. 1 проведено аналіз динаміки депозитних вкладів фізичних та юридичних осіб «Ощадбанку» за період із 2015 по 2019 рр.

Аналізуючи динаміку депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у розрізі суб'єктів депозитних операцій у 2015–2019 рр., спостерігаємо таку тенденцію: темп приросту депозитів фізичних осіб у 2019 р. порівняно з 2015 р. становив 95,87%, темп приросту депозитів юридичних осіб – 139,72% відповідно, загальний обсяг депозитів протягом 2015–2019 рр. збільшився на 114,43%. Обсяг депозитів юридичних осіб мав тенденцію до скорочення у 2017–2018 рр.

Тенденція збільшення коштів клієнтів зумовлена зменшенням впливу наслідків економічної кризи, підвищенням дохідності населення та поступовим поверненням довіри громадян до банківської системи.

Великого значення у процесі аналізу депозитного портфеля набуває дослідження структури депозитних коштів (табл. 2), яка не лише відображає ступінь стійкості ресурсної бази банку, а й дає змогу прогнозувати потребу в ліквідних коштах для погашення зобов'язань

Таблиця 1

Динаміка депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2015–2019 рр.

Вид депозиту	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Темп росту				
	млн грн	млн грн	млн грн	млн грн	млн грн	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2015
Депозити фізичних осіб	54363,8	67731,6	87492,6	96105,2	106480,0	124,59%	129,18%	109,84%	110,80%	195,87%
Депозити юридичних осіб	39905,9	75854,6	62658,6	57911,2	95663,0	190,08%	82,60%	92,42%	165,19%	239,72%
Загальний обсяг депозитів	94269,7	143586,2	150151,2	154016,5	202143,0	152,31%	104,57%	102,57%	131,25%	214,43%

Джерело: розраховано на основі [7–10]

Таблиця 2

Структура депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2015–2019 рр.

Депозити	2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Депозити фізичних осіб	54363,4	57,67	67731,6	47,17	87492,6	58,27	96105,2	62,40	106480,0	52,68
Депозити юридичних осіб	39905,9	42,33	75854,6	52,83	62658,6	41,73	57911,2	37,60	95663,0	47,32
Загальний обсяг депозитів	94269,3	100,00	143586,2	100,00	150151,2	100,00	154016,4	100,00	202143,0	100,00

Джерело: розраховано на основі [7–10]

за депозитами, отриманими кредитами. Клієнтські кошти, на обсяг яких припадає основна частина залучених ресурсів, є базисом для підтримки надійності банку.

Аналіз структури депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2015–2019 рр. показав, що більшу частку займають депозити фізичних осіб, лише у 2016 р. спостерігається протилежна ситуація: частка депозитів юридичних осіб перевищує частку депозитів фізичних осіб (52,83% та 47,17% відповідно).

Із проведеного дослідження видно, що за суб'єктами залучення грошових ресурсів депозити фізичних осіб перевищують вклади юридичних осіб. Це дає змогу зробити висновок, що кошти населення є основним джерелом формування депозитного портфеля АТ «Ощадбанк».

На рис. 1 зображено структуру депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» за категорією вкладників станом на 2019 р.

Рис. 1. Структура депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2019 р.

Джерело: розраховано на основі [7–10]

Як свідчать дані рис. 1, лівова частка депозитів АТ «Ощадбанк» – це депозити фізичних осіб – 53% у 2019 р.

Наступним кроком аналізу депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» є аналіз депозитів за ознакою строковості використання депозитних коштів (рис. 2). Цей аналіз включає у себе дослідження динаміки обсягу депозитів, що характеризують їх зміну протягом аналізованого періоду, а також визначення їхньої частки у загальному обсязі депозитного портфеля. Зростання частки строкових депозитів (незважаючи на те що це дорожчий ресурс) позитивно впливає на кредитний потенціал, ліквідність балансу та сприяє стійкості й надійності ресурсної бази.

За період 2015–2019 рр. динамічно зріс обсяг строкових депозитів (темп приросту – 121,19%), трохи менший приріст спостерігається для рахунків до запитання – 106,97%. Щодо структури депозитного портфеля за ознакою строковості депозитів, то спостерігаємо таке: у 2015, 2017 та у 2019 рр. більша частка припадає саме на строкові депозити, у 2016 та у 2018 рр. ситуація протилежна – більшу частку займають рахунки до запитання (рис. 2).

Таке співвідношення між строковими депозитами та депозитами до запитання є свідченням зниження стабільності ресурсної бази, оскільки оптимальна частка коштів до запитання становить 30%, тоді як для АТ «Ощадбанк» вона коливається від 45% до 57%. До того ж якщо порівнювати обсяги депозитних коштів у 2015 та 2019 рр., то спостерігаємо збільшення коштів населення на строкових вкладах та на поточних рахунках на 59 925,0 млн грн і на 47 947,4 млн грн відповідно.

Оцінити ефективність депозитної діяльності АТ «Ощадбанк» можна за допомогою системи коефіцієнтів, серед яких – коефіцієнт депозитної бази, коефіцієнт строкової депозитної бази, коефіцієнт співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб та коефіцієнт використання. Результати проведених розрахунків наведено в табл. 3.

Отже, коефіцієнт депозитної бази показує частку депозитів у загальному обсязі залучених банком коштів, і ця частка значно зросла в 2016 р., до рівня 31,38% проти 5,69% в 2015 р. і дещо знизилася у 2019 р. – до 25,44%.

Водночас скорочення частки депозитів у загальному обсязі залучених банком коштів вимагає вдосконалення депозитної політики як такої, що має враховувати активну роль вкладників та максимальне задоволення їхніх потреб.

Результати оцінки управління депозитним портфелем наведено в табл. 4. Значення коефіцієнта ризику Р свідчить про високу якість депозитного портфеля. Коефіцієнт прибутковості низький, оскільки депозитний ризик невисо-

кий. Що стосується узагальненого коефіцієнта якості депозитного портфеля, то значення коефіцієнта незначно зросло у 2019 р. порівняно з 2018 р., це показує, що ліквідність практично залишилася на тому ж рівні.

Розрахунки фінансових коефіцієнтів (табл. 5), здійснені з метою оцінки депозитної політики банку, свідчать про те, що його депозитний портфель у період з 31.12.2018 до 31.12.2019 був зорієнтований передусім на надійність, характеризується невисокою прибутковістю й є результатом проведеної консервативної політики банку.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що управління депозитним портфелем АТ «Ощадбанк» орієнтоване на короткостроковий період, через що використання залучених коштів для здійснення довгострокового кредитування реального сектору економіки неможливе або супроводжується значною кількістю ризиків. Ураховуючи усі чинники сучасного розвитку вітчизняної банківської системи, є проблема залучення довгострокових пасивів, які б стали підґрунтям для активізації кредитно-інвестиційної діяльності.

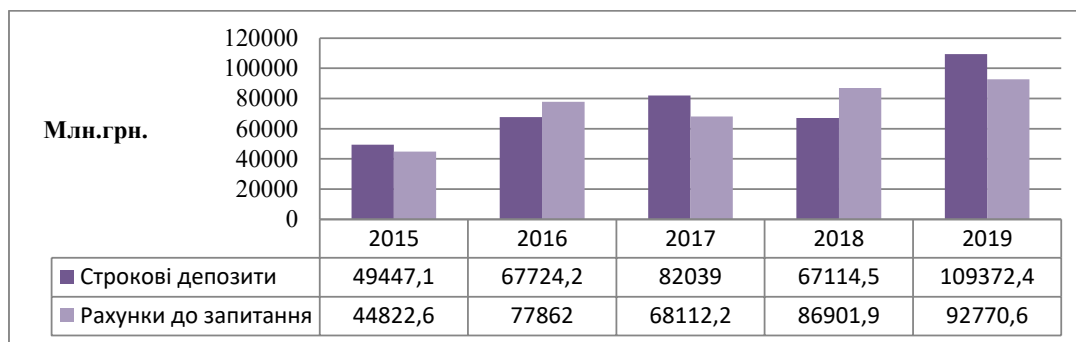

Рис. 2. Динаміка обсягу депозитних операцій за ознакою терміну використання коштів АТ «Ощадбанк» у 2015–2019 рр.

Джерело: розраховано на основі [7–10]

Таблиця 3

Динаміка показників ефективності депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2015–2019 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019/2015
Коефіцієнт депозитної бази	5,69	31,38	23,33	23,75	25,44	+19,75
Коефіцієнт строкової депозитної бази	2,98	14,59	12,75	13,07	14,21	+11,23
Коефіцієнт співвідношення коштів фізичних та юридичних осіб	1,33	0,91	1,38	1,66	1,11	-0,22
Коефіцієнт використання депозитів	0,69	0,45	0,49	0,44	0,32	-0,37
Коефіцієнт співвідношення депозитів і власного капіталу	0,17	0,11	0,21	0,12	0,09	-0,08

Джерело: розраховано на основі [7–10]

Таблиця 4

Оцінка ризику, прибутковості і ліквідності депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2018–2019 рр.

Показники	На 31.12.2018	На 31.12.2019
Коефіцієнт ризику Р	0,95	0,97
Коефіцієнт прибутковості D портфеля	0,03375	0,03593
Узагальнений коефіцієнт якості портфеля КР	0,01357	0,01452

Джерело: розраховано на основі [7–10]

Таблиця 5

Оцінка реалізації депозитної політики АТ «Ощадбанк» у 2018–2019 рр.

Коефіцієнт	На 31.12.2018	На 31.12.2019	Значення
K1 (Депозитні вкладення на кінець періоду / Депозитні вкладення на початок періоду)	0,457	0,469	Банк проводить консервативну політику, й оскільки значення коефіцієнта нижче межі консервативної політики, то існує імовірність збитків
K2 (Депозити, що не приносять дохід / Депозитні вкладення)	3,741	3,563	Коефіцієнт свідчить про проведення консервативної політики

Джерело: розраховано на основі [7–10]

Із метою оптимізації депозитного портфеля та для забезпечення більшого надходження коштів на строкові та ощадні депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків, тобто порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків [3, с. 17].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, оцінка особливостей управління депозитним портфелем АТ «Ощадбанк» як одного з надійних банків України показала, що депозитна база є стабільною та оптимальною, проте перспективним є подальше нарощення частки строкових коштів, що забезпечить збільшення ліквідності та розширить кредитно-інвестиційні можливості банківської установи.

Найбільш дешевими ресурсами банку є рахунки на вимогу, які сьогодні становлять основну частку залучених ресурсів. Однак власники таких рахунків мають можливість у будь-який час вилучити свої кошти, що може негативно вплинути на платоспроможність банківської установи, тому пошук оптимального співвідношення строкових депозитів та вкладів на вимогу, надання різноманітних супутніх послуг, які можуть стимулювати наявних та потенційних клієнтів вкладати грошові кошти в банк, є основними напрямками оптимізації депозитного портфеля.

Таким чином, для підвищення ефективності депозитної діяльності АТ «Ощадбанк» необхідно постійно аналізувати й удосконалювати роботу із залучення депозитів. Для подальшого розвитку депозитних операцій та збільшення даного джерела в ресурсній базі доцільно вдосконалювати існуючі та впроваджувати нові інструменти, методи та моделі. Аналіз особливостей формування депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» дав можливість зробити висновок, що для зниження ризику відтоку коштів клієнтів, збереження конкурентних позицій та нарощування частки на ринку роздрібних депозитів передусім необхідно зберегти вже існуючих клієнтів та забезпечити гнучкі умови обслуговування депозитних вкладів. Такий підхід забезпечить зростання довіри населення і приватного сектору економіки до банку, завдяки чому він зможе нарощувати обсяги надійних депозитів та використовувати ці кошти для інвестування регіональних програм розвитку економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєенко М.Д. Банківські депозити: проблеми систематизації. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*. 2019. С. 269–271.
2. Білошапка В., Данилюк Є. Підвищення ефективності функціонування банків України на основі використання інноваційних банківських технологій та розробки нових банківських продуктів і послуг. *Ринок цінних паперів України*. 2013. № 3–4. С. 57–66.
3. Дмитрієва О.А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку. *Фінанси України*. 2008. № 5. С. 17.
4. Колеснік Я.В., Бараненко Н.В. Ефективна депозитна політика банку як шлях капіталізації прибутку. *Гроші, фінанси і кредит. Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 4(62). С. 87–92.
5. Матвєєв В.В., Гайдаржийська О.М., Василенко В.В. Дослідження депозитного портфеля як інструменту ресурсної політики банку. *Молодий вчений. Економічні науки*. 2018. № 3(55). С. 660–664.
6. Павленко О.П. Вдосконалення фінансового менеджменту залучених ресурсів комерційного банку. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*. 2019. С. 261–263.
7. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2016 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SSBU_16fsu_separate.pdf (дата звернення: 22.01.2021).
8. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2017 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SSBU_17fsu_Separate_UKR.pdf (дата звернення: 22.01.2021).
9. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2018 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SSBU_18fsu_Separate.pdf (дата звернення: 22.01.2021).
10. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2019 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2020-07/SSBU_19_Separate%20FS_UKR.pdf (дата звернення: 22.01.2021).

REFERENCES:

1. Alekseenko M.D. (2019) Bankivjski depozyty: problemy systematyzaciji. [Bank deposits: problems of systematization]. *Current problems and prospects for the development of accounting, analysis and control in a socially-oriented enterprise management system*, pp. 269-271.
2. Biloshapka V.S., Danyliuk E.Y (2013) Pidvyshhennja efektyvnosti funkcionuvannja bankiv Ukrainy na osnovi vykorystannja innovacijnykh bankivjskykh tekhnologij ta rozrobky novykh bankivjskykh produktiv i poslugh [Improving the efficiency of banks in Ukraine through the use of innovative banking technologies and the development of new banking products and services]. *Ukrainian securities market*, no. 3-4, pp. 57-66.

3. Dmitrieva O.A. (2008) Optyimizacija depozytnoji dijalnosti komercijnogho banku [Optimization of deposit activity of a commercial bank]. *Finance of Ukraine*, no. 5, pp. 17.
4. Kolesnik Y.V., Baranenko N.V. (2018) Efektyvna depozytna polityka banku jak shljakh kapitalizaciji prybutku [Effective deposit policy of the bank as a way to capitalize profits]. *Money, finance and credit. Scientific view: economics and management*, vol. 62, no. 4, pp. 87-92.
5. Matveev V.V., Gaidarzhyskaya O.M., Vasilenko V.V. (2018) Doslidzhennja depozytnogho portfelju jak instrumentu resursnoji polityky banku [Research of the deposit portfolio as an instrument of the bank's resource policy]. *A young scientist. Economic sciences*, vol.55, no.3, pp.660-664.
6. Pavlenko O.P. (2019) Vdoskonalennja finansovogho menedzhmentu zaluchenykh resursiv komercijnogho banku [Improving the financial management of borrowed resources of a commercial bank]. *Current problems of modern business: accounting, financial and management aspects*, pp. 261-263.
7. Financial statements of Oschadbank JSC for 2016. Available at: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SS-BU_16fsu_separate.pdf (accessed 22 January 2021).
8. Financial statements of Oschadbank JSC for 2017. Available at: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SS-BU_17fsu_Separate_UKR.pdf (accessed 22 January 2021).
9. Financial statements of Oschadbank JSC for 2018. Available at: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SS-BU_18fsu_Separate.pdf (accessed 22 January 2021).
10. Financial statements of Oschadbank JSC for 2019. Available at: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2020-07/SSBU_19_Separate%20FS_UKR.pdf (accessed 22 January 2021).